

Torgersensaken

Vitnet Ørnulf Bergersen

1 Bakgrunn

Ørnulf Emil Bergersen (senere Vårsjø) var født 13. januar 1918, og således i underkant av 40 år da Rigmor Johnsen ble drept 6. desember 1957.

Han vokste åpenbart opp under vanskelige forhold.

I en psykologisk undersøkelse foretatt 28. november 1958 av psykolog Kåre Bødal, avgitt i anledning av prognosene ved en eventuell løslatelse, er det blant annet uttalt:

”Ørnulf Bergersen røpet tidlig adferdsvansker, var vrang, vanskelig og nervøs som barn, og røpet dårlige evner på skolen.

Som 15-åring ble han intelligenstestet, og man fant en IQ på 74, men ved rettspsykiatrisk observasjon 1950 ble han på ny testet, denne gang med IQ 88 som resultat. I lys av klinisk inntrykk svarer nok IQ 88 best til hans reelle evnenivå, og han må regnes som sinke, med en intelligens oppimot nedre grense for normal variasjonsbredde (IQ 90-110. K.B.) Som barn ble han diagnostisert som imbecill nevrotiker, som voksen og kriminell person blir han karakterisert som en debil psykopat. I tillegg til sine øvrige tilpasningsvansker utviklet Bergersen narkomani etter en maveoperasjon 1944. Pga. smertene ble han behandlet med morfin, og dette ble hans bane, idet han i årene 1944-49 henfalt til morfinmisbruk.

...

Bergersen har et uvanlig langt strafferegister. Han er nå 40 år gammel, og har siden 20-årsalderen pådratt seg 11 dommer. Han har i alle år vært ustabil, ujevn i arbeid, ute av stand til å finne fotfeste med egen bolig og ordnede familieforhold.

Han har nå visse ytre betingelser for å greie seg, idet han er gift med en noe enfoldig men visstnok trofast kvinne som holder av ham, og som viser rørende omsorg for den sønn de har. Ved myndighetenes hjelp har de fått en leilighet,...

Ved rettspsykiatrisk undersøkelse 3. mars 1950 ble han ansett som en person med mangelfullt utviklede sjelsevner. De sakkyndige anså også at det forelå fare for gjentakelse av straffbare handlinger.

Som omtalt av Bødal var Bergersen straffet i alt 11 ganger i årene 1938 – 1956. Samtlige dommer gjaldt vinningsforbrytelser, i det vesentlige grove og simple tyverier. I en påtegning av 18. november 1959 fra Oslo politikammer med en ny siktelse for forsøk på innbruddstyveri – han hadde da åpenbart vært på frifot en kort periode – er det opplyst at ”siktede er tidligere straffedømt for blant annet 228 kjellerinnbruddstyverier,...”.Oslo byretts dom av 31. august 1955 lød på fengsel i to år. Under soning av denne dommen rømte han fra Botsfengslet 17.

oktober 1957 og tok opphold hos ektefellen i leiligheten i Munkedamsveien 23. Her ble han pågrepet og gjeninnsatt 20. desember 1957. Det er notert i strafferegisteret at straffetiden for denne dommen utløp 22. august 1960. Ved Asker og Bærum forhørsretts dom av 16. august 1956 var han i mellomtiden dømt til en straff på fengsel i to år, som da måtte sones etter at dommen av 31. august 1955 var sonet ferdig.

2 Bergersens forklaring

Omstendighetene omkring Bergersens inntreden i saken er kjent.

Borgarting lagmannsrett gir følgende beskrivelse i kjennelsen av 18. august 2000:

”Bergersen kom inn i saken etter at han noen tid før hovedforhandlingen i 1958 henvendte seg til overlege Leikvam i Botsfengslet, der Bergersen var soningsfange. Overfor overlegen opplyste han at han hadde sett Bergersen komme ut av en port i Skippergata den aktuelle natt. Overlegen fant grunn til å kontakte politiet, idet han festet tillit til riktigheten av Bergersens forklaring. Imidlertid ønsket Bergersen ikke å stå fram, og overlege Leikvam nevnte på grunn av sin taushetsplikt ikke Bergersens navn til politiet. Da hovedforhandlingen begynte, henvendte Bergersen seg til underdirektør Bjarne (feilskrift for Bjørn) Dokmo i fengselet, og var nå villig til å vitne i saken.”

Bergersen ble etter dette avhørt av politibetjent K. Johansen tirsdag 3. juni 1958 kl 1850. ¹

Om foranledningen til avhøret er det uttalt innledningsvis i rapporten:

”Foranledningen til avhøret av vitnet var at direktør Juell v/ Botsfengslet i dag hadde oppsøkt statsadvokat Dorenfeldt og meddelt at en fange ved Botsfengslet, vitnet Ørnulf Emil Bergersen, hadde opplyst at han hadde sett at siktede/tiltalte Torgersen hadde kommet ut fra en port i Skippergt. den 6/12-1957 kl. ca. 24.-.”

Bergersen ga forklaring i retten lørdag 7. juni og mandag 9. juni 1958.

Hovedinnholdet i Bergersens forklaring er kjent. Han har forklart at han daglig gikk hjemmefra til og fra Ingierodden ved Gjersjøen, hvor han oppholdt seg om dagen. Han brukte i følge politiforklaringen ”ca. 2-2 ¼ time på turen fra Gjersjøen til Østbanen, og han gikk ruten over Prinsdal-Nordstrand – Kongsveien – Gamlebyen – Bispegt. – Oslo Ø. – Prinsensgt. – Skippergt. og denne gaten helt ut og bort langs bryggene.”

6. desember 1957 gikk han som vanlig fra Gjersjøen ved 19-tiden. Som følge av at han falt ved Gjersjøen og skadet kneet, brukte han denne gangen ”sikkert ...dobbel så lang tid til byen enn vanlig, om ikke enda lenger tid”. Han gikk ”den vanlige veien.”

I politiforklaringen heter det videre:

”Da vitnet denne kvelden kom gående Skippergt., og var kommet omtrent (sic) til hjørnet av Rådhusgt. fikk han se en mannsperson som kom ut av en port på høire side av gaten (sett i den retning som vitnet gikk) og satte seg på en sykkel, svingte over gaten (venstre side av gaten sett i vitnets gangretning) og kom syklende mot vitnet. På spørsmål forklarer vitnet at han selv

---

¹ Dok. 66.

gikk på venstre fortau nedover, og vitnet forklarer at mannen således strøk rett forbi vitnets høire side. Vitnet forklarer at mannen kjørte nokså nær fortauskanten, og vitnet mener at de to ikke var mer enn 1 meter fra hverandre. Med det samme mannen passerte vitnet, så vitnet at det var Torgersen.”

Noe senere heter det:

”Tiltalte passerte vitnet uten videre, og vitnet forklarer at det slo ham med en gang at tiltalte bare hadde fulgt en dame hjem...Han hadde bare en tanke, nemlig å forsøke ikke å bli gjenkjendt. Vitnet fortsatte bare videre hjem,...”

Han så ikke hvordan Torgersen var kledd, har han forklart, men så at han var barhodet.

Om tidspunktet for denne observasjonen har han forklart:

”Vitnet forklarer at han så på armbåndsuret sitt etter at tiltalte hadde passert, og uret hans viste da 23.45.”

Han har videre forklart at han gikk hjem. Der var gateporten stengt – den stenges kl 2200 – og han hadde ikke nøkkel. Han satt derfor i bremsehuset på en jernbanevogn på Filipstad om natten, og gikk hjem om morgenen.

Om armbåndsuret er det videre protokollert:

”Vitnets ur viste da (ved hjemkomst) 06.00, men da vitnet kom inn i leiligheten, var klokken til hans hustru 07.10. Vitnet mente at det ikke kunne være mulig at klokken var så mange, men det store uret på Oslo V., som vitnet kan se fra vinduet i sin leilighet, viste også 07.10, slik at vitnets ur gikk 1 time og 10 min. for sakte. Det viste seg at glasset på vitnets ur hadde sprukket, og vitnet mener at uret må ha fått et støt/slag idet han falt ute ved Gjersjøen. ...Det viste seg siden at sekundviseren hadde en tendens til å henge seg opp i langviseren, særlig når langviseren sto i nærheten av 12-tallet. Dette har vitnet rettet senere. Hvorvidt uret gikk riktig da tiltalte passerte vitnet i Skippergt., kan ikke vitnet si. Etter det vitnet kan bedømme, måtte imidlertid klokken være mer enn 23.45, nemlig på grunn av at det var så stille. Vitnet forklarer at hvis uret alt da hadde saktet seg 1 time og 10 min., så var klokken 00.55, istedenfor 23.45, da tiltalte passerte ham, og vitnet mener at dette kan passe bedre etter stillheten i byen å dømme.”

Avslutningsvis er det protokollert:

”På spørsmål forklarer vitnet at han ikke så eller hørte noe annet enn hva forklart foran.”

Til tross for dette har Bergersen forklart seg mer detaljert i retten.

Aftenpostens aftenummer 9. juni 1958 gjengir hans forklaring slik:

”I dag utdyper vidnet sin forklaring slik at han gikk nedover Skippergaten på venstre fortau og nærmet seg hjørnet av Rådhusgaten, da han så at Torgersen kom ut fra en oppgang eller en port på den andre siden av gaten, satte seg på en sykkel, skrådde over gaten og kjørte oppover den forbi ham. Da vidnet kom ned til gården, som Torgersen var kommet ut fra, så han på husnummeret. Det var 6 B. Statsadvokaten:– Er De sikker på at det ikke var 5B?

- Nei, det var 6 B.
- Da må jeg foreholde Dem at 6 B ligger på venstre side av gaten, på samme side som De gikk.
- Jeg kan da umulig ha tatt så feil...

Statsadvokaten eksaminerer ham nærmere om hvordan oppgangen til gården så ut, hvordan gatebelysningen var, om han så godt med brillene som han hadde maskert seg med, og vidnet fastholdt at det nummerskiltet han så var 6B. Vidnet blir så forevist et fotografi av Skippergatens nedre del, og da han peker på oppgangen, hvorfra han så Torgersen komme ut, sier statsadvokaten: - Det er ikke 6 B.”

I Arbeiderbladet 9. juni 1958 heter det vedrørende den angivelige observasjonen av Torgersen:

- ”Idet jeg går over Rådhusgata ser jeg en mann komme ut av porten til nummer 6 B og sette seg på en sykkel. Denne sykkelten var det ikke lykt på. Og mannen var Torgersen!”

Dagbladet er mer detaljert:

- ”En mann kom dukkende ut av en port, satte seg på en sykkel og kjørte av gårde. Da mannen passerte meg kjente jeg igjen Torgersen. Jeg ble nysgjerrig, tenkte at han hadde vel fulgt en jente hjem, derfor kikket jeg på den oppgangen han var kommet fra. Og der, over porten sto det 6 B.

Det blir naturligvis en omfattende eksaminasjon om dette. Men vitnet fastholder gang på gang at porten Torgersen kom fra var 6B....

- Kunne De ikke lese feil? Det kan ikke ha vært 5 B?

Det oppstår en hel del forvirring fordi vitnet hevder at Torgersen kom fra en port på oppsiden av gaten, mens det er helt på det rene at 6 B ligger på nedsiden.

Statsadv.: - Var De like innpå nummerskiltet da De så det?

- Ikke langt unna. Jeg kan ikke ta feil. Jeg ser godt. En annen sak er at jeg fikk en angstførmelse da jeg så en kar som jeg visste kjente meg. Men jeg kan ikke ha blitt så alterert at jeg så feil.”

Dagbladet fortsetter:

”Jo, jeg kom da hjem til slutt og håpet inderlig at porten måtte være åpen – men den var stengt. Jeg torde jo ikke kaste sand på vinduene, måtte jo ikke bli sett. Det endte med at jeg gikk bort i Filipstad og satte meg til i en jernbanevogn til det lysnet av dag og jeg måtte videre.”

Avisreferatene etterlater ikke spor av eksaminasjon fra forsvareren. Etter opptrinnet lørdag 7. juni har han antakelig sett det som formålsløst å prøve.

3 Hvilken vekt ble lagt på Bergersens forklaring?

Også her kan avisreferatene bidra.

Aftenpostens aftennummer 7. juni 1958 omtaler Bergersen som ”det viktigste vidne i saken hittil”.

Arbeiderbladet 9. juni 1958 omtaler innledningsvis ”et sterkt prov”, og fortsetter:

”Det er ikke tvil om at Bergersens greie forklaring gjør et sterkt inntrykk på lagmannsretten, og etter hvert sitter man med følelsen av at dette er påtalemyndighetens hittil sterkeste kort...”

I Arbeiderbladet 10. juni 1958 omtales Bergersen som ”kronvitne”.

I Arbeiderbladets referat fra statsadvokatens prosedyre 13. juni 1958 heter det innledningsvis:

”Og hva med hans voldsomme og uhyggelige utfall mot vitnet Bergersen litt seinere samme dag? Er dette noe som skjer hos en mann med god samvittighet? Eller skjønnte han at her kom hans tidligere fangekamerat med nøkkelen til problemets løsning?”

Litt senere blir han sitert slik:

”Idet han nå forlater åstedet, blir han iaktatt av sin tidligere fangekamerat Ørnulf Bergersen. Jeg vil bare spørre lagretten om ikke han ga den sanne og riktige forklaring? Hadde han noe motiv for å forklare seg uriktig? Vitnet ventet lenge med å melde seg fordi han ventet på en tilståelse, men den tilståelsen har vi ikke fått.”

Vårt Land samme dag refererer dette punktet i prosedyren slik:

”Han ble også sett i Skippergata av en tidligere medfange. Denne medfangen har riktig nok fastholdt at han så Torgersen komme ut av en port som viser seg å være nr. 9. Men også dette har sin forklaring: ved å sette sykkelen fra seg i nr. 9, slapp Torgersen å trekke den med seg opp trappetrinnene i nr. 6 B. Og Torgersen låste seg inn i nr. 6 B med den nøkkelen han tok fra den drepte.”

I boken ”Torgersensaken” gjengir Michael Grundt Spang dette punktet i statsadvokatens prosedyre slik:

”I sin prosedyre kalte Dorenfeldt Bergersens forklaring for ”nøkkelen til gåtens løsning”. Torgersen har satt sykkelen fra seg i portrommet vis å vis drapsåstedet da han vendte tilbake til det for å tenne ild på bålet. Et naturlig gjemmede for å se om kysten var klar.”

I sin uttalelse av 17. desember 1958 skriver statsadvokat Dorenfeldt:

”Samme dag som vitnet Gerd Berg ble avhørt, ble så Ørnulf Bergersen fremstilt fra Botsfengslet. Jeg har tidligere vært inne på hans forklaring og jeg vil understreke at det etter alt det som kom fram fra så vel ham selv som fra overlege Leikvam og underdirektør Dokmo, ikke var noen grunn til å anta at han forklarte annet enn sannheten. Påtalemyndigheten understreket imidlertid at vitnet i og for seg ikke hadde noen avgjørende betydning, men at han bekreftet påtalemyndighetens versjon om hvorledes Torgersen hadde vendt tilbake til åstedet for å sette ild på og skjule alle spor. At han ble arrestert kl. 00.58, mens Bergersens iakttagelser fant sted kl 00.55, passet også utmerket godt.”

At man fra påtalemyndighetens side den gang ikke har sett Bergersens forklaring som avgjørende, er det i og for seg ikke noen grunn til å trekke i tvil. Dette underbygges også av at tiltalen i saken har vært tatt ut før Bergersen kom på banen. Man har åpenbart sett det slik at man hadde mer enn nok med de sakkyndige forklaringene vedrørende tannbittbeviset, barnålbeviset og avføringsbeviset, noe som er høyst forståelig.

At Bergersens forklaring er tillagt vekt, kan allikevel ikke være tvilsomt. Han har plassert Torgersen på gjerningsstedet på gjerningstiden. Aktor kalte i prosedyren hans forklaring for ”nøkkelen til gåtens løsning”. At det kan være uvisst hvilken relativ vekt lagretten har lagt på forklaringen, i forhold til de sakkyndiges forklaringer, endrer ikke på dette.

At tiltalen mot Torgersen var tatt ut før Bergersen dukket opp, noe kommisjonen har vektlagt på side 300, er ved en nærmere vurdering betydningsløst. For det første kunne det tenkes at bevisene uten Bergersen ikke hadde holdt, slik at resultatet da hadde blitt frifinnelse. Og selv om det skulle dreie seg om overskuddsbevis, kan vi allikevel ikke vite hvorledes de enkelte bevis har vært vektlagt i forhold til hverandre.

Men poenget ved den vurderingen som skal foretas i dag, ligger i en helt annet gate. Påtalemyndigheten hevder nå at man har mer enn nok til å felle Torgersen, også uten de såkalte tekniske bevisene. Da må man falle tilbake på vitneforklaringene. Og da kan det ikke trekkes i tvil at en vitneforklaring som går ut på at vitnet har sett Torgersen komme ut av en port vis a vis drapsstedet og sykle fra stedet få minutter før han ble pågrepet av politiet, vil være et helt sentralt beviselement.

4 Behandlingen av Bergersens forklaring i etterfølgende gjenopptakelses- og gjenåpningsbegjæringer

4.1 Gjenopptakelsessaken i 1973/76

I gjenopptakelsesbegjæringen av 22. mars 1973 ble det bl.a. anført som påfallende ved at Bergersen ikke ble pågrepet av politiet, når det var mange polititjenestemenn i Havnegaten. Andre sider ved innholdet i Bergersens forklaring ble ikke tatt opp.

Til spørsmålet om antallet polititjenestemenn i Havnegaten uttalte statsadvokat Håkon Wiker, som for øvrig selv deltok som politikonstabel i pågripelsen av Torgersen natt til 7. desember 1957, og som behandlet saken for påtalemyndigheten i 1973:

”Jeg kan bekrefte at det ikke var noen politipatrulje i Havnegaten (...) før Torgersen ble pågrepet og for så vidt heller ikke i de gater Bergersen hevder å ha gått. De polititjenestemenn som befant seg ved Østbanen da Torgersen ble pågrepet, var umiddelbart før kommet dit fra andre patruljestasjoner, jfr. rapport av 2.8.72 fra politibetjent Kåre Thomassen.”

Politibetjent Kåre Thomassen må være identisk med den politioverkonstabel Kåre Thomassen som deltok i pågripelsen av Torgersen noe etter kl. 0058 natten til 7. desember 1957. Det han åpenbart har uttalt i den rapporten statsadvokat Wiker viser til, er positivt galt. Det står i direkte motstrid til det Thomassen selv forklarte i et avhør 18. desember 1957, der han uttalte

”...at han lørdag den 7.12.1957 kl. 0000 var begynt på tjenestesettet. Sammen med konstabel 366 Rustad og 199 Engebretsen gikk v. ut i patrulje i Havnegt. og bryggene omkring Havnegt. V. var divisjonsformann og gikk ut med sine 2 kolleger. V. og hans kolleger gikk på venstre fortau i retning mot Jernbanetorget på tilbaketuren fra bryggene. Like ved kiosken ved Palehaven fikk patruljen inspeksjon av innspeksjonsavdeling v/ betj. Gundersen. Dobbelpatruljen som gikk utenfor Østbanen – konst. 332 Viker og 163 Brandsnes kom også over til kiosken og meldte seg for inspeksjon. Etter inspeksjonen reiste ble samtlige stående og snakke sammen en liten stund.”

Thomassen og hans to kolleger har altså nettopp gått Havnegaten frem og tilbake, med avstikkere til bryggene. På tilbakeveien har de åpenbart fulgt Havnegaten hele veien, jf. utsagnet om ”på venstre fortau i retning mot Jernbanetorget på tilbaketuren fra bryggene.” Topografien på stedet var en helt annen enn i dag. Akerselvas nedre del var ikke lagt i kulvert. For Bergersen, som etter egne opplysninger hadde gått Bispegaten inn mot sentrum, var det nødvendig å krysse Bispebrua, som fortsatte i Havnegaten. Thomassen og hans kolleger har altså – stikk i strid med hva som ble hevdet i 1972 av Thomassen selv og av statsadvokat Wiker – patruljert i Havnegaten til samme tid som Bergersen må ha befunnet seg der.

I lagmannsrettens beslutning av 27. juni 1975 side 125 er det uttalt om dette forholdet:

”Politibetjent Thomassen har i en redegjørelse av 2. august 1973 (...) opplyst at det natt til 7. desember 1957 rutinemessig var satt ut 3 dobbeltpatruljer fra Rådhusgatens politistasjon. Patruljene hadde hvert sitt område. Thomassen var divisjonsformann med inspeksjonsplikt. Det falt seg slik at 2 dobbeltpatruljer ved en tilfeldighet møttes i Havnegaten.

Lagmannsretten finner det ikke nødvendig å gå nærmere inn på dette spørsmål. Man har ingen opplysninger om politiet har sett Bergersen. I ethvert fall er det ikke notert noe om dette.”

Hvorledes lagmannsretten har resonnert her, er ikke godt å si. Poenget er jo nettopp at vi her får bekreftet at ingen har sett Bergersen, og det taler nødvendigvis med styrke for at han ikke har vært der. Hadde han blitt sett, hadde han også blitt pågrepet, og da hadde det selvfølgelig vært omtalt i rapporten.

For øvrig gjengir lagmannsretten Bergersens politiforklaring i sin helhet, og kommenterer det snudde skiltet utenfor Skippergaten 9.

Det uttales videre på side 126:

”Bergersen forklarte seg under hovedforhandlingen 7. og 9. juni 1958. Hans forklaring er ikke protokollert. Hvorvidt man under hans forklaring kom inn på gatenumrene vites ikke. Hvordan det enn forholder seg med spørsmålet om gatenumrene må man gå ut fra at Bergersen også under hovedforhandlingen har forklart at mannen kom ut fra en port på høyre side av gaten i den retningen Bergersen gikk. Dette synes heller ikke bestridt i gjenopptakelsesbegjæringen.”

Lagmannsretten har altså ikke vært kjent med Bergersens uttrykkelige utsagn under hovedforhandlingen om skiltet med 6 b over den porten Torgersen skulle ha kommet ut av, til tross for at dette var omtalt i samtlige aviser som hadde referert fra hovedforhandlingen.

For øvrig behandler lagmannsretten spørsmålet om Bergersens motiv for å gi forklaring. Andre sider ved innholdet i forklareingen er ikke omtalt.

I Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 31. mai 1976 er innholdet i Bergersens forklaring ikke omtalt. Utvalget nøyter seg med følgende:

Når det gjelder vitnet Bergersens opptreden og hans forklaring, viser utvalget til den gjennomgåelse av bevisene som er foretatt av lagmannsretten i dens beslutning. Utvalget er enig med lagmannsretten i at det ikke er grunnlag for å anta at Bergersen har avgitt falsk forklaring eller at han var påvirket av narkotika da forklaringen ble avgitt.

4.2 Gjenopptakelsessaken i 1997-2001

Lagmannsretten, som bare omtaler Bergersens forklaring i tilknytning til strpl. § 391 nr. 1, uttaler innledningsvis på side 21 i kjennelsen av 18. august 2000:

”Lagmannsretten er enig i den konklusjon som lagmannsretten og kjæremålsutvalget kom til i henholdsvis 1975 og 1976, og kan ikke se at forsvarernes anførsler – som i stor grad er de samme som i den forrige gjenopptakelsesbegjæring – gir grunnlag for å komme til et annet resultat.”

Lagmannsretten gjengir deretter kjennelsen av 27. juni 1975 for så vidt gjelder det snudde nummerskiltet utenfor Skippergaten 6 b, inklusive det avsnittet som er gjengitt foran fra kjennelsen side 126. Deretter uttales det:

”Lagmannsretten kan ikke se at det er kommet frem noe nytt som gir grunn til en endret vurdering av forholdet i dag. For ordens skyld bemerkes at det av avisreferatene fra Bergersens forklaring, fremgår at han var inne på gatenumre i Skippergaten. Han har imidlertid hele tiden fastholdt hvilket portrom Torgersen kom ut fra.”

Lagmannsretten nøyer seg altså med å uttale at Bergersen ”var inne på gatenumre i Skippergaten. Betydningen av at han ikke bare var ”inne på”, men uttrykkelig uttalte at Torgersen kom ut fra Skippergaten 6 b, og at nummeret sto over porten, er følgelig oversett.

Lagmannsretten behandler deretter opplysningene om Bergersens motiv for å gi forklaring, og behandlingen av hans søknader om benådning og etterfølgende endring av soningsforholdene.

Innholdet i Bergersens forklaring er ikke vurdert.

Høyesteretts kjæremålsutvalg nevner at ”spørsmålet vedrørende gatenummeret i Skippergata der Bergersen mente Torgersen kom fra, ble belyst under hovedforhandlingen” (side 1545). Ellers omtales Bergersens generelle troverdighet, og spørsmålet om han vitnet falsk for å oppnå fordeler. Under den samlede vurderingen på side 1565 uttales det deretter:

”Hvilken vekt som er tillagt Ørnulf Bergersens vitneprov, er det vanskeligere å si noe om. Hans historie, som av Torgersen fremstilles som utrolig og oppdiktet, inneholder også elementer som etter utvalgets mening ikke så lett kan tenkes å være diktet opp.”

Det er en vesentlig svakhet ved denne uttalelsen at det ikke er angitt hvilke elementer ”som ikke så lett kan tenkes å være diktet opp”. En slik formulering unndrar seg enhver form for kontroll. Ved en nærmere analyse fremstår også kjæremålsutvalgets utsagn som meningsløst. Det er åpenbart presentert som et argument til støtte for at forklaringen er riktig. Men hvis det må legges til grunn at forklaringen nødvendigvis må være gal fordi andre elementer viser dette, er det irrelevant om ett enkelt element etter sitt innhold og isolert sett ”ikke så lett kan tenkes å være diktet opp”.

En ytterligere svakhet er at det ikke fremgår hva som legges i uttrykket ”hans historie”. Siktes det til hele historien, eller bare til den del av historien som gjaldt den angivelige observasjonen i Skippergaten? Konteksten tyder på det siste alternativet. Uansett er det slik at

heller ikke Høyesteretts kjæremålsutvalg har foretatt noen helhetlig vurdering av alle elementer i Bergersens forklaring.

4.3 Gjenåpningssaken i 2004-2006

4.3.1 Statsadvokat Kattelands merknader

I sin uttalelse av 2. desember 2005 uttaler statsadvokaten innledningsvis at anførselen om at Bergersen løy, ikke bygget på nye omstendigheter eller nye bevis, og derfor ikke ga grunnlag for gjenopptakelse etter strpl. § 391 nr. 3.

Hun knytter deretter en rekke kommentarer til de anførselene som var gjort gjeldende fra Torgersens side, under henvisning til at det også var begjært gjenopptakelse etter strpl. § 392 andre ledd.

Samme systematikk vil bli benyttet i det følgende. Jeg nøyer meg med kommentarene som går på innholdet i Bergersens egen forklaring, og hvor merknadene nedenfor under punkt 5 viser at Bergersen med nødvendighet må ha forklart seg usant.

Til anførselen om at det ikke var fysisk mulig for Bergersen å gå 2 x 21 kilometer hver dag, uttaler statsadvokaten at det ikke er noe som tilsier at en person kan gå 2 x 21 kilometer hver dag, ”særlig sett i lys av at dette var hovedbeskjeftigelsen til denne personen.”

Til dette er bare å bemerke at det selvfølgelig ikke er utelukket at en person kan gå 2 x 21 kilometer hver dag. Spørsmålet i saken er imidlertid om Bergersen kunne det, og – hvilket er det sentrale spørsmålet – hvilken tid han i tilfelle hadde brukt.

Til anførselen om at Bergersen ikke hadde kunnet gå den aktuelle strekningen på 2 – 2 ¼ time, uttaler hun:

”Det er slik at vitners anslag om tidsforløp erfaringsmessig viser seg å måtte tas med store forbehold. Man kan således ikke legge til grunn at Bergersen her forklarer seg 100 % korrekt om den tid han brukte på å gå strekningen. Dessuten gir Ørnulf Bergersens politiforklaring rom for at han like godt kunne brukt 3 timer på turen, samt at han til tider kan ha benyttet buss. Videre vises til at en persons forklaring om hvor han har gått osv, kan være noe unøyaktig.”

Bergersens politiforklaring kan ikke utlegges på denne måten. Utsagnet om at han ”vanligvis brukte ca. 2 - 2 ¼ time på turen” og om hvilken rute han vanligvis fulgte, er entydig, og kommer ikke i konflikt med utsagnet om at han vanligvis var hjemme ”mellom kl 21.-22.”- Og når det gjelder buss, forklarte Bergersen at han til å begynne med tok bussen ”utover til Gjersjøen”, men sluttet med det da han oppdaget en fengselsbetjent på bussen. Hvilken betydning bussalternativet skal ha for Bergersens utsagn om tidsforbruket når han har gått, er ikke lett å forstå.

Til anførselen om at Bergersens opplysning om det tidspunktet han skal ha sett Torgersen i Skippergaten, bare er gjetning, uttaler hun:

”Til dette bemerkes at Bergersens forklaring om hvordan han mente å kunne uttale seg om tidspunktet var kjent for lagretten, og man må derfor legge til grunn at lagretten har vurdert dette. Når det gjelder antydningen om at Bergersen kunne ha tilpasset sin historie fordi nøyaktige tidsangivelser ble trykket i Vi Menn 28. mai 1958 og i Verdens Gang 2. juni 1958, nøyer jeg meg med å vise til at Bergersen lenge før dette tidspunkt hadde fortalt til legen i fengslet, dr Leikvam, at han hadde sett Torgersen i Skippergata på det angjeldende tidspunkt.”

Om det første av disse momentene skriver Aftenposten i aftennummeret 9. juni 1958:

”Vidnet er imidlertid fremdeles sikker på at det var Torgersen han traff, og etter hans armbåndsur var klokken 23.45. Neste morgen viste det seg at han hadde skadet uret da han falt ned fra en knaus ut ved Gjersjøen, og at det hadde saknet en time og ti minutter. Det virkelige klokkeslettet skulle altså være 0.55.”

Etter dette må det legges til grunn at denne delen av Bergersens historie kom frem i hans forklaring under hovedforhandlingen, slik statsadvokaten gir uttrykk for. Men tvilsmomentene i tilknytning til tidspunktet 0055 har åpenbart ikke kommet frem.

Hva det andre momentet angår, må statsadvokaten her uttale seg mot bedre vitende. Med ”det angjeldende tidspunkt” kan det ikke være ment annet enn kl. 0055. Men det fremgår av ingressen til Bergersens egen politiforklaring, som statsadvokaten nødvendigvis må være kjent med, at Bergersen hadde sagt til Leikvam at observasjonen hadde funnet sted ”den 6/12.1957 kl. ca. 24.-”

Deretter omtales uoverensstemmelsene i Bergersens forklaring om hvilken port Torgersen skulle ha kommet ut fra. Her gjengis imidlertid bare deler av premissene i lagmannsrettens kjennelse av 18. august 2000, som i det hele tatt ikke tar tak i substansen i denne problemstillingen. Gjennomgangen nedenfor under punkt 5.7 viser at Bergersens utsagn om Torgersen kom ut fra Skippergaten 6b på høyre side av gaten ikke kan ha vært annet enn en bevisst løgn fra hans side, men statsadvokaten har ikke tatt bryet med en nærmere analyse av innholdet i Bergersens forklaring på dette punktet.

Til spørsmålet om hvorvidt porten til Skippergaten 9 var låst eller ikke, er jeg enig i at det ut fra de forklaringer som foreligger om dette spørsmålet, må legges til grunn at porten var ulåst. Riktig nok forklarte Per Fonbæk 11. desember 1957 at han så ”en gammel kone” som ”låste seg inn i en port på motsatt side av gaten”.² Dette har vært vitnet Sigrid Fjellberg, som bodde i Skippergata 9. Avhørt om dette 9. juni 1958 – åpenbart foranlediget av Bergersens frklaring for politiet og i retten – sa imidlertid Fjellberg:

V. forklarte videre at den 6.12.1957 om kvelden da hun så Rigmor sammen med gutten så var porten ulåst da hun gikk ut og hun låste den heller ikke igjen da hun gikk inn igjen.³

Vitnet Gunnar Johansen, som også bodde i Skippergata 9, forklarte tilsvarende:

---

² Dok. 18 side 49.

³ Dok. 68 side 2.

”På spørsmål forklarer v. porten fra gaten i stor utstrekning sto ulåst i de siste månedene før julen 1957. Dette skyldtes at låsen var slik at hvis den ble låst så kunne den være svært vanskelig å få opp igjen. En stund etter jul ble hele låsen fjernet fra døren og leieboerne har levert nøklene.”

Det usannsynlige i at Torgersen tilfeldigvis skulle ha funnet frem til antakeligvis den eneste porten i området som sto ulåst og parkert sykkelen der, er imidlertid ikke kommentert fra statsadvokatens side.

Bergersen har forklart at Torgersen var barhodet. Ved pågripelsen hadde han på seg skyggelue. Til anførselen om at det har vært spekulativt å gå ut fra at han hadde tatt på seg luen etter å ha begynt sykkelturen, anføres det at det er minst like spekulativt å hevde at Bergersen lyver fordi han sa at Torgersen var barhodet. Dette er et underlig resonnement fra påtalemyndighetens side. Det er Bergersens forklaring som skal vurderes etter sitt innhold. Når det er på det rene at Torgersen hadde luen på seg når han ble pågrepet, må han nødvendigvis ha hatt den i hånden eller i en lomme når han passerte Bergersen, dersom Bergersen snakket sant, og så tatt den på seg underveis. Også påtalemyndigheten bør innse at dette fremstår som lite sannsynlig, og at dette elementet dermed bidrar til å svekke sannhetsverdien av Bergersens forklaring.

4.3.2 Gjenopptakelseskommissjonens begrunnelse i 2006

Kommisjonen gjengir innledningsvis på side 280 følgende fra gjenåpningsbegjæringen:

”Domfelte hevder at det er på det rene at da Bergersen forklarte seg i retten, så løy han på følgende fire punkter:

- Det var ikke fysisk mulig for Bergersen å gå 42 kilometer hver dag
- Det er ikke fysisk mulig å gå 18-21 kilometer på 2-2 1/4 time.
- Det sto ikke skilt som viste 6b på bygningen i Skippergata 9 som Bergersen sa at han hadde sett Torgersen komme ut fra
- Torgersen var ikke barhodet

I tillegg mener domfelte at det må legges til grunn at det ikke er dekning for Bergersens påstander på følgende to punkter:

- Porten i Skippergata 9 var låst, slik at Torgersen ikke kan ha plassert sykkelen der, slik Bergersens forklaring forutsetter
- Bergersens påstand om at klokken var ca. 00.55 da han så Torgersen i Skippergata var en ren spekulasjon fra hans side, siden armbåndsuret hans ifølge ham selv viste 23.45.”

Kommisjonen behandler side 293-297 foreliggende opplysninger om bakgrunnen for at Bergersen ga forklaring. Dette er det eneste tema som drøftes under behandlingen av strpl. § 391 nr. 3. Det har ikke vært problematisert om noen av de forholdene som er tatt opp i tilknytning til Bergersens forklaring, skal vurderes som nye omstendigheter.

Under behandlingen av strpl. § 392 andre ledd uttaler kommisjonen innledningsvis på side 298:

”Bergersen avga forklaring til politiet 3. juni 1958. Hans forklaring er beheftet med den samme risiko for feil som enhver vitneforklaring, og hans observasjon har samme usikkerhet som enhver observasjon under tilsvarende forhold. Det kan ikke uten videre legges til grunn at hans observasjon er en sikker identifikasjon av Torgersen.”

Kommisjonen fortsetter på side 299:

”Kommisjonen har forståelse for at det kan stilles spørsmål ved Bergersens forklaring om at han gikk tur-retur Oslo-Gjersjøen hver dag, at han kikket på armbåndsuret sitt etter at domfelte hadde passert, at han registrerte og husket hvilket nummer det var ved portrommet og plasseringen av nummerskiltet, og at han såpass lang tid etterpå husket detaljer omkring armbåndsuret som var ødelagt og gikk for sakte.

Kommisjonen viser om dette til Høyesteretts kjæremålsutvalg, som i sin kjennelse i 2001, uttalte blant annet:

Hvilken vekt som er tillagt Ørnulf Bergersens vitneprov, er et vanskeligere å si noe om. Hans historie, som av Torgersen fremstilles som utrolig og oppdiktet, inneholder også elementer som etter utvalgets mening ikke så lett kan tenkes å være diktet opp. Under enhver omstendighet har bevisumiddelbarhet vært av betydning for vurderingen av dens troverdighet.

Kommisjonen viser til Høyesteretts kjæremålsutvalgs uttalelse, og finner etter dette ikke grunn til å kommentere domfeltes enkelte anførsler nærmere.”

Det uttales videre:

”Det fremgår av avisreferatene at aktor, forsvarer og Bergersen foretok en åstedsbefaring til Skippergata 9. juni 1958, og det er på det rene at politiet undersøkte hva som var bakgrunnen for at nummerskiltet var flyttet og snudd opp ned. Dette ble også et tema under hovedforhandlingen. Det må antas at også lagretten i 1958 kunne stille seg de samme kritiske spørsmålene til innholdet i Bergersens forklaring, som domfelte nå anfører. Det må også legges til grunn at lagretten på selvstendig grunnlag kunne gjøre seg opp en mening om troverdigheten i denne forklaringen.”

Kommisjonen fortsetter:

”Etter kommisjonens vurdering er det vanskelig å ha noen formening om hvilken vekt Bergersens forklaring isolert ble tillagt av lagretten, og om den i det hele tatt ble tillagt noen vekt. Hans forklaring har inngått i det samlede bevisbildet, og det er ut fra denne lagretten har truffet sin kjennelse.”

Om henvisningen til Rt-2001-1521 vises til merknadene ovenfor under punkt 4.2. Og til utsagnet om at lagretten på selvstendig grunnlag kunne gjøre seg opp en mening på selvstendig grunnlag om Bergersens troverdighet, vises til gjennomgangen under del 5 nedenfor. De elementene som med nødvendighet viser at Bergersen snakket usant, har ikke vært tydeliggjort for lagretten, som følgelig ikke har hatt noe tilfredsstillende grunnlag for å vurdere sannhetsverdien av Bergersens forklaring.

Kommisjonens gjengivelse av hva som har vært anført, er til dels foruroligende upresis. Det har ikke bare vært stilt spørsmål ved at Bergersen har gått tur-retur Oslo-Gjersjøen hver dag. Det har vært påvist at det har vært en fysisk umulighet å gjennomføre denne turen på den tiden Bergersen selv sier at han har brukt. Og det dreier seg heller ikke om at han ”registrerte og husket hvilket nummer det var ved portrommet og plasseringen av nummerskiltet”. Poenget her er tvert imot at han påsto og holdt fast ved at det sto 6 b over den aktuelle porten, til tross for at skiltet med 9-tallet sto godt synlig på høyre side av porten.

Lagretten har heller ikke hatt noen foranledning til å stille de kritiske spørsmålene kommisjonen har pekt på i det følgende, all den stund disse ikke kan ha vært gjort til tema av noen av partene i saken, eller av retten.

Heller ikke kommisjonen foretar altså noen prøvelse av innholdet i Bergersens forklaring. Det vises bare til kjæremålsutvalget, som igjen viser til tidligere avgjørelser. Realiteten i dette er at ingen av de instanser som har vurdert tidligere gjenopptakelses- og gjenåpningsbegjæringer, har vurdert Bergersens forklaring etter dens innhold. Den har heller ikke vært vurdert ut fra den vekt den nødvendigvis må tillegges under forutsetning av at en skal se bort fra de tekniske bevisene.

Og igjen møter vi følgende oppsummering hos kommisjonen:

”Kommisjonen kan ikke se at de ut fra domfeltes begjæring eller sakens dokumenter foreligger slike særlige forhold knyttet til Bergersens forklaring som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig.”

Dette er ett av flere eksempler i avgjørelsen fra 2006 på isolert vurdering av et enkelt bevis i stedet for å se hele bevisbildet i en samlet kontekst.

4.4 Gjenåpningssaken i 2010

Bergersens forklaring er ikke berørt i gjenåpningssaken i 2010.

5 Nærmere om Bergersens forklaring

Det foreligger en rekke enkeltelemer i Bergersens forklaring som enten ikke kan være sanne, eller som fremstår som åpenbart usannsynlige. Til sammen innebærer disse momentene at forklaringen ikke på noe punkt kan legges til grunn. Momentene vil bli gjennomgått i det følgende.

5.1 Oppholdene ved Gjersjøen

Bergersen har forklart at han daglig gikk tidlig om morgenen hjemmefra til Gjersjøen – antakelig til Ingierodden – og gikk derfra igjen ved 19-tiden. Uansett om en legger til grunn hans egen uriktige opplysning om gangtid eller ikke, har han da tilbrakt et betydelig antall timer daglig på dette stedet. Dette har vært i perioden oktober-desember. Det må

nødvendigvis ha vært surt og kaldt, etter hvert mørkt, og til dels med vanlig novembernedbør. Hva i all verden har han foretatt seg i disse mange timene – hver dag? Det er påfallende at det ikke er sagt noe om dette, og at han heller ikke er blitt spurt om det.

Bergersen har etter rømmingen vært etterlyst i Polititidende. Det er også opplyst at han var etterlyst med bilde i dagspressen nettopp 6. desember 1957. Det er påfallende at han har valgt å begi seg ut på denne måten, i stedet for å oppholde seg innendørs på en adresse politiet ikke kjente. Han hadde jo i et hvert fall til hensikt å melde seg tilbake etter jul, har han forklart.

Det er påfallende at han som etterlyst rømling har gått gjennom sentrum frem og tilbake til Gjersjøen, men den risiko for å bli påtruffet av polititjenestemenn som ville ha kjent ham igjen, som dette innebærer. Det fremstår også som underlig at han valgte Gjersjøen i stedet for å gå vestover til Bogstadvannet eller Østervannet hvis han først skulle til et vann. Da hadde han unngått sentrum og passert områder hvor politihyppigheten var langt lavere

5.2 Gangtiden

Den ruten Bergersen beskriver er på ca. 19 kilometer hver vei. Hvis han har gått denne strekningen på 2 ¼ time, har han holdt en gjennomsnittshastighet på ca. 8,5 km/t. Dette er umulig. Vanlig ganghastighet er ca. 5 km/t og rask ganghastighet ca. 6 km/t. Marsjmerket i forsvaret innebærer 30 kilometer på 4 ½ time, riktig nok med 11 kilo oppakning. Men her dreier det seg om ungdom under førstegangstjenesten. Det må forutsettes at disse er i relativt god form. Uansett krever marsjmerket en gjennomsnittshastighet på 6,7 km/t. Bergersen var 40 år, stor og tung, hadde sittet inne i lengre tid, og må ha vært i alt annet enn god form. Hvis han virkelig har gått denne strekningen, er det vanskelig å se hvordan han kan ha klart det på mindre enn 3 ½ - 4 timer.

Forsker Jon Medbø skriver om dette på side 158-159 i sitt upubliserte manuskript:

”Jeg vil nå bruke kunnskapen min og erfaringa mi som forsker innen arbeidsfysiologi og litt enkel matematikk til å vurdere troverdigheten til det Ørnulf fortalte.

Fysisk prestasjon og fysiske krav

Ørnulf hevda at han gikk fram og tilbake hver dag en distanse på ≈ 19 km hver vei mellom hjemmet sitt i Munkedamsveien og Ingjerodden ved Gjersjøen. I avhør før rettssaka sa han at han brukte ”ca. 2–2¼ time på turen Gjersjøen – Østbanen”, mens han i retten sa han vanligvis brukte ”to timer og ett kvarter fra Gjersjøen til hjemmet mitt”; det ville da også være underlig at han skulle ha gått rundt og huska hvor lang tid han brukte til Østbanen som bare var en mellompost på veien. Det vil si at Ørnulf etter egne ord **gikk** i en fart av 8–9 km h⁻¹. Jeg kan etter 30 år som forsker innen arbeidsfysiologi si at ikke noe vanlig menneske går i 8 km h⁻¹ eller mer. Vanlig kjapp gangfart er om lag 6 km h⁻¹. En mye brukt testform i arbeidsfysiologi er trinnvis økende belastning, for eksempel på tredemølle. For personer som ikke er godt trent, starter en på lett belastning med rolig gange. Ved forsøk på tredemølle med fritt valg av å gå eller løpe vil alle som jeg har testa, velge å løpe når farten blir økt til 7 km h⁻¹. Om Ørnulf virkelig hadde tilbakelagt distansen slik han har påstått, må han ha løpt. Spørsmålet er da om han var fysisk i stand til å greie dette? Han fylte 40 år i januar 1958, en måned etter drapet i Skippergata, og han var etter det jeg veit, fysisk utrent. Han var som nevnt 190 cm og etter det jeg har forstått, ganske kraftig og iallfall ikke spe og lettbygd. Mye tyder på at han ikke var

noen lettvekter. Jeg belyser spørsmålet ved først å se på hvor krevende det er å gå 2·19 km fort, og deretter ved å se på hva som krevs for å kunne løpe i 8–9 km h⁻¹ i mer enn to timer. Ørnulf påsto han gikk 2·19 km hver dag. Det er nesten en full maratondistanse, da rett nok delt i to like etapper med lang hvile mellom hver. Det hevda Ørnulf at han hadde gjennomført hver dag i lang tid.

Når det gjelder den fysiske anstrengelsen, vil jeg sammenlikne den med å ta marsjmerket i forsvaret. Kravet der er at unge soldater skal greie å gå 30 km på mindre enn 4 h 30 min og med ei opp-pakning på (minst) 11 kg. Det svarer til en gangfart på 6,7 km h⁻¹, og for de fleste er det den største farten en kan gå naturlig i over lengre tid. Det er selvsagt forskjeller mellom det å ta marsjmerket og det Ørnulf påsto han gjorde hver dag. Han hevda at han gikk en distanse på 2·19 km og uten oppakning, mens for soldaten er det 30 km uten avbrekk og med 11 kg oppakning. Jeg vurderer det som sammenliknbart om det i begge tilfeller er tale om å gå fort. Erfaring viser at mange men langt fra alle unge menn greier det. Ørnulf, som var nesten 40 år gammel, påsto han gjorde det daglig. Det er det langt fra alle 40-åringene som ville ha greid.

Om en skal ta Ørnulf på ordet, har han løpt i 8–9 km h⁻¹ i mer enn to timer hver morgen og kveld. Hvor krevende er det? Målingene mine har vist at det krever et O₂-opptak på 21–22 μmol kg⁻¹ s⁻¹ eller 28–30 ml kg⁻¹ min⁻¹. For å greie å holde ut denne belastninga i to timer eller mer må en ha et maksimalt O₂-opptak på rundt 35 μmol kg⁻¹ s⁻¹ eller mer enn 45 ml kg⁻¹ min⁻¹. Tall for det maksimale O₂-opptaket for voksne menn målt av Hermansen i 1961 viser at det maksimale O₂-opptaket for den gjennomsnittlige 40-åringen da var rundt 40 ml kg⁻¹ min⁻¹. Om Ørnulf var en gjennomsnittsperson, ville han ikke ha vært fysisk i stand til å greie en gang det han påsto han hadde gjort daglig.

Spørsmålet er da om Ørnulf var en spesielt godt trent person. I dag trener mange regelmessig, og trente personer godt over 40 års alder vil med letthet greie å løpe distansen fra Gjersjø bru til Oslo sentrum på to timer. Ørnulf var narkoman, og ifølge Torgersen trente han aldri. Jeg kjenner ikke til noe som tyder på at han var i middels god fysisk form eller bedre. Han var en storvokst person, og det å være stor og tung er ikke noen fordel når det er tale om å løpe langt. Det er derfor flere faglige grunner til å hevde at Ørnulf forklarte seg åpenbart uriktig når han påsto at han daglig tilbakela distansen mellom Gjersjø bru og Oslo med en fart av 8–9 km h⁻¹, enten han gikk eller løp.”

Selv om opplysningene om gangtid etter dette ikke kan være riktige, utelukker de ikke i seg selv at Bergersen kan ha gått til Gjersjøen og oppholdt seg der. Men en åpenbar usannhet som dette, må nødvendigvis kaste reflekser på troverdigheten av resten av historien.

Når det gjelder returen 6. desember 1958, har Bergersen forklart at han skadet kneet, og derfor ”sikkert brukte dobbelt så lang tid til byen enn vanlig, om ikke enda lenger tid.” Hvis Gjersjøhistorien først aksepteres, og det samtidig tas utgangspunkt i en reell normal gangtid på 3 ½ time, indikerer dette at han ikke i noe fall kan ha vært i sentrum før ca. kl 0200, antakelig senere.

5.3 Ruten gjennom sentrum

Det er vanskelig å forstå Bergersens beskrivelse av vanlig rute gjennom sentrum, hvis den ikke skal tjene til å underbygge årsaken til at han angivelig befant seg i Skippergata. Med et skadet kne 6. desember skulle man tro at han ville komme seg hjem så fort som mulig. Da er det vanskelig å forstå hvorfor han har tatt veien rundt Vippetangen og bryggene i stedet for å

fortsette gjennom Prinsensgate og Stortingsgaten hjem til Munkedamsveien. Risikoen for å treffe patruljerende konstabler fra Rådhusgatens politistasjon har ikke vært mindre langs den ruten han har beskrevet, enn i Stortingsgaten, hvor det også har vært atskillig flere mennesker på denne tiden av døgnet. Og om han absolutt skulle langs bryggene er det like vanskelig å forstå hvorfor han har gått Prinsens gate og Skippergata i stedet for å ta den korteste veien over Christian Frederiks plass.

I det hele tatt er det vanskelig å se noen annen forklaring på beskrivelsen av veivalget enn at han har skullet gi en plausibel forklaring på hvorfor han befant seg i Skippergata.

5.4 Nattlosjiet

Om dette har Bergersen forklart:

”Vitnet fortsatte bare videre hjem, men da han kom hjem, viste det seg at porten til gaten var stengt. På spørsmål forklarer vitnet at porten stenges kl. 22.-, og han hadde ikke nøkkel, og det er ikke ringeapparat. Vitnet satt så i bremsehuset på en jernbanevogn på Filipstad om natten, og gikk så hjem om morgenen.”

I følge Dagbladet 9. juni 1958 forklarte han i retten at han satt i jernbanevognen ”til det lysnet av dag”.

Det henger ikke godt sammen når han tydeligvis ventet å finne porten åpen når han kom hjem, til tross for at han visste at den ble stengt kl. 2200. Det er også påfallende at han skal ha gått ut uten nøkkel, uten mulighet for å komme inn hvis han skulle komme tilbake etter kl 2200.

Opplysningen om at han gikk fra jernbanevognen ”når det lysnet av dag” kan heller ikke være riktig. Soloppgang i Oslo 7. desember 1958 var kl 0902, og grålysningen startet ca. 55 minutter tidligere. Om forklaringen hans om tidspunktet hadde vært riktig, hadde det fortsatt vært helt mørkt når han angivelig gikk fra jernbanevognen ca. kl 0700. Her dreier det seg også om en åpenbar usannhet som bidrar til å kaste lys over holdbarheten av hele forklaringen.

5.5 Bergersens armbåndsur

Bergersen har forklart at han ved hjemkomst om morgenen konstaterte at armbåndsuret hans gikk en time og 10 minutter for sent, ved kontroll mot ektefellens klokke og uret på Oslo V., som han angivelig kunne se fra vinduet. Det heter videre i forklaringen:

”Det viste seg så at glasset på vitnets ur hadde sprukket, og vitnet mener at uret må ha fått et støt/slag idet han falt ute ved Gjersjøen. Glasset var helt da han så på det siste gang før han falt, og vitnet forklarer at uret også gikk riktig tidligere. Det viste seg siden at sekundviseren hadde en tendens til å henge seg opp i langviseren, særlig når langviseren sto i nærheten av 12-tallet. Dette har vitnet rettet senere. Hvorvidt uret gikk riktig da tiltalte passerte vitnet i Skippergt., kan ikke vitnet si. Etter det vitnet kan bedømme, måtte imidlertid klokken være mer enn 23.45, særlig på grunn av at det var så stille. Vitnet forklarer at hvis uret alt da hadde saktet seg 1 time og 10 min. så var klokken 00.55, istedenfor 23.45, da tiltalte passerte ham, og vitnet mener at dette kan passe bedre etter stillheten i byen å dømme.”

Dette gir grunnlag for flere kommentarer.

Som følge av denne forklaringen er det uten motforestillinger lagt til grunn at Bergersen så Torgersen kl 0055.

Morgenbladet 13. juni 1958 gjengir statsadvokat Dorenfeldts prosedyre slik:

"Det passer i denne forbindelse godt at vidnet Bergersen så ham tre minutter tidligere (dvs. før 0058)...".

I uttalelsen av 17. desember 1958 sier statsadvokaten blant annet:

"...jfr. Ørnulf Bergersens forklaring om sine iakttagelser av Torgersen ca. kl. 00.55".

Noe senere fortsetter han:

"At han ble arrestert kl. 00.58, mens Bergersens iakttagelser fant sted kl. 00.55, passet også utmerket godt."

Men det er ikke dette Bergersen sier. Han kan ikke si om klokken gikk riktig på det aktuelle tidspunktet, men mener at det må ha vært senere enn 2345 fordi det var stille i byen. Derfor – stilt overfor valget mellom 2345 og 0055 – mener han at 0055 kan passe bedre enn 2345. Han kan med andre ord ikke tidfeste tidspunktet nærmere enn at han mener det har vært senere enn 2345, og dette forankrer han bare i at det var stillere i byen enn han mente det var grunn til å forvente kl 2345.

Og forklaringens eget innhold utelukker at Bergersen kan ha gjort en slik observasjon som han påstår kl 0055.

Hypotesen forutsetter således at Torgersen har syklet direkte fra Skippergt. 9 til pågripelsesstedet, og at dette tar ca. 3 minutter, med små marginer i begge retninger. Dette samsvarer med pågripelsestidspunktet. Men hypotesen forutsetter også med nødvendighet at hele forsinkelsen på 1 time og 10 minutter har inntruffet før sann tid 0055. For hvis – la oss si – 5 minutter av forsinkelsen har inntruffet etter dette tidspunktet, har sann tid vært 0050, ikke 0055 ved Bergersens angivelige observasjon, og da ville Torgersen ha brukt 8 minutter i stedet for 3 på å sykle den aktuelle strekningen. Da må han nødvendigvis enten ha tatt en omvei eller tatt en pause i Paléhaven - i en situasjon hvor han ikke ville ha vært opptatt av annet enn å komme seg så langt vekk fra åstedet så fort som mulig. En slik handlemåte er utelukket.

Det vil muligens bli hevdet at klokken kan ha saktet 1 time og 10 minutter fra fallet ved Gjersjøen og frem til den angivelige observasjonen, hvoretter den skal ha begynt å gå riktig, slik at 0055 allikevel kan legges til grunn. Men i tillegg til at en slik hypotese – at klokken skal ha funnet det for godt å begynne å gå riktig igjen akkurat på det tidspunkt den angivelige observasjonen fant sted – i seg selv er så usannsynlig at den må utelukkes, er den også i strid med Bergersens egen forklaring. Han forteller at han først etter hjemkomst – angivelig sann tid 0710 – har konstatert sprukket glass og at viserne har hengt seg opp i hverandre. Klokken

kan altså ikke ha begynt å gå riktig igjen på dette tidspunktet. At feilen ikke hadde rettet seg av seg selv, samsvarer også med Bergersens utsagn om at han har rettet opp feilen senere. Da er den eneste forklaringen som kan samsvare med hypotesen, at hele forsinkelsen på en time og 10 minutter oppsto før 0055 sann tid, så har klokken gått riktig frem til 0710 sann tid, og så har den begynt å fuske igjen. Dette er så usannsynlig at det trygt kan ses bort fra.

Det klart mest sannsynlige er at klokken, dersom den var skadet slik Bergersen hevdet, ville ha saktet jevnt fra det påståtte fallet og frem til feilen ble oppdaget kl 0710. I så fall ville den ha saktet ca. 5 minutter i timen. Hvis den gikk riktig kl 1900 da den angivelige skaden skjedde, ville den ha saktet med til sammen ca. 29 minutter når den viste 2345. Sann tid ville da vært ca. 0014-0015. Men da kunne ikke Bergersen ha observert Torgersen, for på dette tidspunktet er det ikke bestridt at Torgersen befant seg hjemme i Tore Hunds vei 24.

Som nevnt under punkt 2 foran fremgår det av innledningen til Bergersens politiforklaring at han hadde opplyst – antakelig til Dokmo eller Leikvam eller begge – at han hadde sett Torgersen komme ”ut fra en port i Skippergt. den 6/12-1957 kl. ca. 24.-.” Dette tidspunktet stemmer heller ikke med politiforklaringen og forklaringen i retten.

At Torgersen ble pågrepet kl 0058 hadde stått i Vi Menn 28. mai 1958 og i Verdens Gang 2. juni 1958. Bergersen har hatt tilgang til begge disse publikasjonene. Forklaringen på armbåndsurhistorien er antakelig så enkel som at Bergersen har skjønt at han ikke kunne ha sett Torgersen ”kl. ca. 24.-” og at pågripelsestidspunktet heller ikke stemte med det tidspunktet han allerede hadde oppgitt. Derfor måtte han finne på noe for å forklare denne uoverensstemmelsen.

Det er også egnet til forundring at han valgte å se på klokken akkurat da han hadde møtt Torgersen – han har vel ikke hatt noen særskilt grunn til det – og at han husker akkurat dette og tidspunktet så godt et halvt år etterpå.

5.6 Bergersen ville ha blitt oppdaget

Som påvist foran hadde tre polititjenestemenn patruljert i Havnegaten, som Bergersen nødvendigvis må ha fulgt – i et hvert fall fra det punktet hvor denne løp sammen med Jernbanekaia – fra ca. kl 2400 og frem mot pågripelsen av Torgersen. Deretter har disse tre og to andre blitt inspisert ”like ved kiosken ved Palehaven”⁴, hvoretter disse fem er blitt stående og snakke sammen ”en liten stund”.

Fra det stedet hvor polititjenestemennene oppholdt seg og til Rådhusgaten etter den ruten Bergersen opplyser å ha gått, er det ca. 600 meter. Hvis vi forutsetter at han har gått med halv fart på grunn av kneet – ca. 3 km/t – har han brukt ca. 12 minutter på denne strekningen. Når han skal ha sett Torgersen kl 0055, må han med andre ord ha passert det stedet hvor polititjenestemennene sto, tidligst ca. kl 0043.

---

⁴ Dok. 18, side 83.

Dette innebærer at her har fem uniformerte politikonstabler – kanskje en betjent i tillegg – stått midt i Bergersens angivelige rute på samme tidspunkt som han i følge sin egen forklaring nødvendigvis må ha passert dette stedet. Forut for samtalen ved kiosken har i et hvert fall tre av dem gått vestover Havnegaten mot Østbanen, en rute som like nødvendigvis må ha samsvart med Bergersens samtidige rute. Slik forholdene var på stedet, er det utelukket at de ikke ville ha observert ham – enten under patruljeringen i Havnegaten eller under det senere oppholdet ved kiosken. Han ville da nødvendigvis ha vakt deres oppmerksomhet ved en slik passering. Dette skyldes at han var etterlyst, både internt i politiet og i dagspressen. Etterlysning med bilde hadde stått i dagspressen samme dag. Han må også ha fremstått som en som var skadet og trengte hjelp.

At statsadvokat Wiker og politibetjent Thomassen uttalte seg uriktig om dette forholdet i 1973, er påvist foran under punkt 4.1.

I tillegg kommer at Bergersen, som var ettersøkt og etter eget utsagn anstrenget seg svært for å unngå politiet, allikevel skal ha passert like forbi denne gruppen av polititjenestemenn i stedet for å trekke seg tilbake og vente når han først ble oppmerksom på dem.

I 1957 var det bare Havnegaten mellom jernbaneområdet og sjøen, som da gikk betraktelig lengre inn enn den gjør i dag. Avstanden mellom jernbaneområdet og sjøen var på det smaleste bare ca. 20-30 meter. Dette fremgår blant annet av bykartet fra 1958, som følger denne utredningen som vedlegg. Polititjenestemennenes plassering utenfor kiosken og kort tid senere da Torgersen ble pågrepet, vises klarere av politiets eget kart fra 1957-58, som også vedlegges. Kartet er hentet fra Eskeland: "Bevisene i Torgersensaken" side 130. Disse to kartene må ses i sammenheng. Videre vedlegges to bilder som er funnet på nettet, og som viser området mellom Oslo Ø og sjøen. Flyfotoet er fra 1958. Bildet som er tatt fra sjøen, er ikke datert, men det er åpenbart eldre. Dette materialet viser at Bergersen ikke ville hatt noen mulighet til å omgå polititjenestemennene, og ville ha blitt oppdaget av dem dersom hans forklaring hadde vært sann.

5.7 Uoverensstemmelser i Bergersens forklaring

Det er også overraskende uoverensstemmelser mellom Bergersens politiforklaring 3. juni 1958 og det han sa i retten få dager etter. Til politiet har han altså sagt:

"Da vitnet denne kvelden kom gående Skippergt., og var kommet omtrent (sic) til hjørnet av Rådhusgt. fikk han se en mannsperson som kom ut av en port på høire side av gaten (sett i den retning som vitnet gikk) og satte seg på en sykkel, svingte over gaten (venstre side av gaten sett i vitnets gangretning) og kom syklende mot vitnet."

Noe senere heter det:

"Tiltalte passerte vitnet uten videre, og vitnet forklarer at det slo ham med en gang at tiltalte bare hadde fulgt en dame hjem...Han hadde bare en tanke, nemlig å forsøke ikke å bli gjenkjendt. Vitnet fortsatte bare videre hjem,..."

Avslutningsvis er det protokollert:

”På spørsmål forklarer vitnet at han ikke så eller hørte noe annet enn hva forklart foran.”

Til politiet har han altså forklart at han bare hadde en tanke, nemlig å forsøke å ikke bli gjenkjent, og at han bare fortsatte videre hjem. I retten tre dager senere har han i strid med dette forklart at han

”ble nysgjerrig, tenkte at han hadde vel fulgt en jente hjem, derfor kikket jeg på den oppgangen han var kommet fra. Og der, over porten sto det 6 B.”⁵

I tillegg til at utsagnet i retten var objektivt galt – han plasserte 6 b på gal side av gaten samtidig som skiltene til både 6b og 9 sto på høyre side av porten og ikke over den – er det i høy grad påfallende at disse utsagnene først kom frem i retten og ikke i politiforklaringen få dager tidligere.

Politibetjent K. Johansen, som foretok avhøret, hadde vært en av de sentrale etterforskerne i saken. Han har selvfølgelig vært klar over betydningen av adressen. Det er vanskelig å tro at han ikke har spurt Bergersen om han merket seg adressen på den porten Torgersen kom ut av. Naturlig forståelse av protokollasjonen er da at Bergersen da han ble avhørt av politiet, ikke kunne angi adressen. Og han har presisert avslutningsvis at han ikke ”så eller hørte noe annet enn hva forklart foran”.

Når det gjelder det nærmere innholdet av Bergersens forklaring i retten, har han selvfølgelig vært klar over – i et hvert fall nå – at drapet hadde skjedd i Skippergata 6 b. Når han i retten har fastholdt at adressen var 6 b, har han like selvfølgelig vært klar over at han med dette koblet Torgersen til drapsstedet. Siden han plasserte den aktuelle porten på høyre side av gaten, kan han nødvendigvis ikke ha visst hvor 6 b var, men det var jo alltid en 50 % sjans for at han ville plassere porten på rett side av gaten. Han har nok også ansett det som mer nærliggende at nummerskiltet sto over porten og ikke ved siden av. Dette utsagnet tyder også på gjetting. Det er etter dette vanskelig å se det annerledes enn at utsagnet om å ha sett 6 b på høyre side av gaten og skiltet på høyre side av porten har vært bevisste usannheter fra Bergersens side. Dette smitter selvfølgelig over på holdbarheten av hele forklaringen.

Det hører med at Bergersen sier at Torgersen var barhodet. Det er på det rene at han hadde på seg skyggelue ved pågripelsen. Da må han ha i tilfelle ha holdt luen i hånden når han startet sykkelturen, og tatt den på seg underveis. Men dette har det ikke vært noen grunn til.

Forklaringen er antakelig så enkel som dette: Selv om man ikke har lagt merke til påkledningen, er det ikke så lett å si at man ikke har lagt merke til om personen hadde noe på hodet, og da har det vært tryggest å tippe at han var barhodet.

---

⁵ Dagbladet 9. juni 1958

5.8 Manglende verifisering

Bergersens forklaring kjennetegnes ved at den verken helt eller delvis er verifisert eller bekreftet fra noe hold.

Ektefellen er ikke forsøkt avhørt.

Det er ikke kontrollert om klokken på Vestbanen kunne ses fra Bergersens leilighet. Det er heller ikke kontrollert om klokken var opplyst. Kl. 0710 var det mørkt ute.

For å få av glasset på armbåndsuret og skifte det, må Bergersen nødvendigvis ha vært hos en urmaker. Da hadde han kunnet fortelle hvilken urmaker det var, og politiet hadde kunnet kontrollere opplysningene ved henvendelse dit. Men dette er Bergersen ikke spurt om. Det er ikke kontrollert om Bergersens armbåndsurs faktisk ble reparert slik han selv sier, og når dette i tilfelle skal ha skjedd.

6 Bergersens motiv for å gi forklaringen

Bergersen hadde søkt om benådning 17. februar 1958. Denne søknaden ble avslått 19. mars 1958. Han søkte på ny 21. april 1958. Begge søknadene var begrunnet med vanskelige familieforhold. Den siste søknaden ble avslått 23. mai 1958.

Opplysningene i tilknytning til benådningssøknadene ble fremlagt i tilknytning til gjenopptakelsessaken i 1997/2001, og ble da sett på som nye omstendigheter eller bevis i forhold til strpl. § 391 nr. 3. Høyesteretts kjæremålsutvalg uttaler i Rt-2001-1521 (side 1545):

”Det er vanskelig å si noe nærmere om hvordan lagretten bedømte troverdigheten av Bergersens vitneprov. Etter kjæremålsutvalgets oppfatning er det etter alt å dømme her tale om en forklaring der bevisumiddelbarhet har vært av vesentlig betydning.

Kjæremålsutvalget kan på denne bakgrunn ikke se at opplysningene om Bergersens benådningssøknader ville ha vært egnet til å frifinne Torgersen om de var kommet frem under hovedforhandlingen, og selv om de kanskje ville ha kunnet skape noe mer tvil om holdbarheten eller troverdigheten av hans forklaring, ville de neppe i vesentlig grad ha påvirket lagrettens bedømmelse av den.”

Dette kan neppe forstås på annen måte enn at kjæremålsutvalget anser opplysningene om benådningssøknadene for å bidra til å skape tvil om Bergersens forklaring, selv om de isolert sett ikke har vært tilstrekkelige til å begrunne gjenopptakelse etter strpl. § 391 nr. 3.

Kjæremålsutvalget fortsetter, etter å ha vist til dokumenter i tilknytning til benådningssaken som er gjengitt av lagmannsretten:

”Dokumentene gir etter kjæremålsutvalgets oppfatning et nokså tilforlatelig inntrykk. Det som fremgår, er at Bergersen hadde regnet med å møte ubehageligheter fra medfanger som følge av sin forklaring, og at han derfor lenge kviet seg for å vitne.”

Dette er ikke riktig. Det finnes ikke spor i saken av at Bergersen har gitt uttrykk for at mulige ubehageligheter fra medfanger var årsaken til at han ventet med å stå frem. Disse ubehagelighetene ble et tema først etter at han hadde forklart seg under hovedforhandlingen.

I en erklæring av 21. april 1958 – gjengitt av lagmannsretten i kjennelsen av 18. august 2000 – har overlege Jon Leikvam uttalt:

”Han har betrodd meg at han har grublet mye over at han skulle gi politiet noen opplysninger om noe han så da han var på frifot – det kan ha stor betydning for oppklaring av en stygg forbrytelse, men han vil nødig være angiver og han vil også nødig møte i retten og bli svertet av forsvareren.”

Avisreferatene fra hovedforhandlingen bekrefter at frykten for ubehageligheter fra medfanger ikke ble nevnt som begrunnelse for ventingen.

Aftenpostens aftennummer 7. juni 1958 skriver:

”Etter at han var anholdt og satt inn i fengslet igjen, fikk han skrupler.... Da nu saken kom opp for lagmannsretten uten at Torgersen ville innrømme seg skyldig, overvant fangen sine betenkeligheter og henvendte seg til fengslets underdirektør Bjørn Dokkmo, som så underrettet statsadvokaten.”

Morgenbladet 9. juni 1958 skriver tilsvarende:

”For å lette sin samvittighet ville han nu tre frem å fortelle hva han visste. Ørnulf Bergersen fortalte først om de vanskeligheter han hadde hatt med seg selv før han nu sto i retten klar til å avgi sitt vidneprov.”

Dette bekrefte ytterligere av Morgenposten 9. juni 1958:

”- Men siden da, hvorfor meldte De ikke fra etter arrestasjonen?
- Jeg håpet på at den som hadde gjort det ville tilstå. Jeg kjente Torgersen meget godt og allerede for 2 måneder siden fortalte jeg Leikvam hva jeg visste.
- Hvorfor melder De fra nå? Jeg har tenkt mye på familien til den avdøde, jeg har familie selv. Og jeg har hatt mange søvnløse netter.”

Og endelig har Bergersen selv skrevet til statsadvokat Dorenfeldt 11. november 1958:

”Jeg var fullt klar over at jeg ville få en del motgang og ubehageligheter hvis jeg melte meg som vidne, men jeg var villig til å ta imot det som ville komme, fremfor å gå å bære på en dårlig samvittighet.”

Det kan etter dette legges til grunn at det først var etter at han hadde forklart seg i retten at ubehageligheter fra medfanger har vært gjort til tema. Og noen andre holdepunkter for de angivelige samvittighetskvalene over lengre tid enn Bergersens egen forklaring, foreligger ikke.

Avslutningsvis under sin gjennomgang av Bergersens forklaring skriver kjæremålsutvalget på side 1545:

”Det er ingenting i dokumentene for øvrig som viser at Bergersen har ment å oppnå fordeler gjennom sin vitneforklaring.”

Spørsmålet om mulige fordeler har også vært tatt opp under hovedforhandlingen. Arbeiderbladet 9. juni 1958 gjengir følgende replikkveksling:

”Statsadvokaten: - De tenkte kanskje at De ville oppnå fordeler i deres egen sak?
- Den tanken falt meg ikke inn.”

Selvfølgelig har ikke Bergersen kunnet svare annerledes på dette spørsmålet. Men det fremstår allikevel som høyst sannsynlig at mulighetene for innvirkning på en positiv avgjørelse av en ny benådningssøknad kan ha vært årsak til at han valgte å stå frem med en usann historie. De er nærliggende å tro at han har tenkt at Torgersen blir dømt allikevel, så det ville ikke bety noe fra eller til om han selv sto frem med en usann historie for muligens å oppnå en fordel for seg selv.

7 Torgersens angrep på Bergersen i rettssalen

Om dette er bare å si at det like gjerne kan tolkes som en uskyldig manns desperasjonsanfall på et vitne som kommer med en åpenbart usann forklaring, som noe annet. Noe moment i Torgersens disfavør er dette ikke.

8 Andre forklaringer

Det foreligger i saken uttalelser fra personer som har opplyst at Bergersen overfor dem har bekreftet at han har løyet. Erklæringer fra Odd Sørlie, Dag Borgen og en uttalelse fra en Berntzen er gjengitt på sidene 127-128 i lagmannsrettens kjennelse av 27. juni 1975. Lagmannsretten fant (side 128 nederst) at disse erklæringene ikke ga grunnlag for gjenopptakelse.

Til dette bemerkes at disse uttalelsene – selv om de i seg selv ikke gir grunnlag for gjenåpning – allikevel er en del av det samlede bevisbildet som gir grunnlag for å trekke Bergersens forklaring i tvil.

Det er også grunn til å nevne den forklaringen som Rolf Evald Johannessen avga 30. desember 1957. Han har her fortalt at han traff Torgersen om kvelden 6. desember 1957 – ”en gang i tiden 23.00 – 23.30” og Torgersen skulle da ha sagt til ham at han ”hadde vært i klammeri med en jente, og at han hadde bitt jenta i brystet.” Denne forklaringen var innlysende usann, og har ikke vært fulgt opp fra politiets side. Den nevnes her som illustrasjon på at man i miljøer som også Bergersen har vært en del av, ikke har betenkeligheter med å fremme usanne forklaringer med sikte på å skaffe seg selv fordeler.

Det hører med i denne forbindelse at Torgersen 24. august 1958 anmeldte Johannessen for falsk forklaring. Anmeldelsen ble besvart 24. oktober 1958 fra politifullmektig Haukenæs på følgende måte:

”De underrettes herved om at Deres anmeldelse mot Rolf Evald Johannessen er henlagt uten forføyning. Etter ordre av statsadvokat Dorenfeldt.”

Selv om dette ikke direkte vedrører den manglende troverdigheten av Ørnulf Bergersens forklaring, er det illustrerende for den holdning statsadvokat Dorenfeldt har utvist overfor Torgersen.

9 Hva er nytt?

Ved vurderingen etter strpl. § 391 nr. 3 må det klargjøres hvorvidt og i tilfelle i hvilken utstrekning det foreligger nye bevis eller omstendigheter som synes egnet til å føre til frifinnelse. Det må derfor foretas en vurdering i to trinn. For det første må det klargjøres isolert sett hvorvidt det enkelte forholdet som trekkes frem er et nytt bevis eller en ny omstendighet. I neste omgang blir det ikke spørsmål om hvorvidt dette elementet isolert sett synes egnet til å føre til frifinnelse, men om dette blir resultatet av en samlet vurdering av hele bevisbildet, som nå består av det opprinnelige bevismaterialet supplert med det materialet som har kommet til senere.

I gjennomgangen foran er det pekt på ett nytt bevis. Det dreier seg her om Jon Medbøvs redegjørelse for de fysiologiske forutsetningene for å kunne gjennomføre de turene Bergersen har beskrevet på slik tid som han har forklart seg om, og som viser at Bergersen her har snakket usant.

Det dreier seg videre om sentrale omstendigheter, som alle – både hver for seg og samlet – ytterligere viser at Bergersen har snakket usant. Felles for de bevisenelementene som disse omstendighetene gjelder, er at enkelte av dem har vært berørt under hovedforhandlingen og til dels også under de tidligere behandlingene av begjæringer om gjenopptakelse og gjenåpning. Berøringene har imidlertid vært overflatiske. De aktuelle elementene i Bergersens forklaring har ikke vært gjenstand for slike inngående analyser som er gjort foran, og som viser at det ikke er noe alternativ til at han har forklart seg usant. Disse analysene er da nye omstendigheter som skal vektlegges ved vurderingene etter strpl. § 391 nr. 3. Stikkordmessig dreier det seg om følgende elementer:

- 1) Usann forklaring om gangtid fra Gjersjøen.
- 2) Det er utelukket at Bergersen har passert Havnegata uten å bli sett og pågrepet av tilstedeværende polititjenestemenn.
- 3) Bergersen har bevisst forklart seg usant om at han så Torgersen komme ut av Skippergaten 6b på høyre side av gaten.

4. Forklaringen om klokken oppførsel som grunnlag for påstanden om at den angivelige observasjonen fant sted kl 0055 er så spekulativ og usannsynlig at den kan ses helt bort fra.

10 Straffeprosessloven § 392 andre ledd

Ved den subsidiære vurderingen som må gjøres etter strpl. § 392 andre ledd må også de saksbehandlingsfeil som ble gjort i 1958 i tilknytning til Bergersens forklaring, trekkes inn i vurderingen.

Det dreier seg her om følgende feil:

10.1 Manglende etterlevelse av straffeprosessloven 1887 § 331 femte ledd

Straffeprosessloven 1887 § 331 femte ledd lød:

”Retten vaager paa Embeds Vegne over Sagens fuldstændige Oplysning og kan til Opnaaelse heraf beslutte at indhente nye bevis og at udsætte behandlingen.”

Bestemmelsen er gjentatt uten realitetsendringer i § 294 i gjeldende lov.

Så vidt oppsiktsvekkende som Bergersens forklaring etter hvert må ha fremstått som, må det ha vist seg for retten et åpenbart behov for andre bevis som eventuelt kunne bekrefte eller avkrefte Bergersens forklaring. På dette tidspunktet hadde retten allerede hørt politioverkonstabel Kåre Thomassen og politikonstablene Arne Johan Rustad og Alf Dagfinn Engebretsen, som alle avga forklaring 6. juni 1958. Retten har følgelig vært klar over at disse polititjenestemennene hadde befunnet seg midt i Bergersens påståtte rute i det øyeblikket da han angivelig passerte det stedet hvor de sto. Det var da et klart behov for å innkalle en eller flere av disse tre på ny for å få klarlagt om noen av dem hadde observert Bergersen mens de sto der, eventuelt om han hadde hatt noen mulighet til å passere stedet uten at de hadde lagt merke til ham. Dette hadde retten kunnet gjøre uten kostnader eller ekstra tidsforbruk. Om spørsmålene hadde blitt besvart benektende, hadde dette vært en klar indikator på at Bergersen løy.

Det er vanskelig å se det annerledes enn at denne unnlåtelsen fra rettens side representerer en klar tilsidesettelse av plikten etter straffeprosessloven 1887 § 331 femte ledd til å sørge for sakens fullstendige opplysning. Vi står overfor en saksbehandlingsfeil som nødvendigvis må tillegges vekt ved dagens vurdering etter straffeprosessloven § 392 andre ledd. Saksbehandlingsfeilen har ikke vært påpekt tidligere,

10.2 Fengselsoverlege Leikvam som sakkyndig

Under hovedforhandlingen har fengselsoverlege Jon Leikvam avgitt forklaring som sakkyndig 11. juni 1958. Rettsboken gir ingen opplysninger om oppnevning eller mandat. Dagbladet 11. juni 1958 gjengir følgende utveksling:

”Lagmannen vil, som en ren selvfølge oppnevne overlegen som sakkyndig, men statsadvokaten bemerker:

”Egentlig møter han bare som vitne. Men – forresten – hvorfor ikke oppnevne ham! Hans prov vil grense inn på sakkunnskap. Men, - det er naturligvis et økonomisk spørsmål.”
Lagmannen (med et sukk): ”En sakkyndig mer eller mindre blir likevel bare en dråpe i havet.””

Det fremgår av samme oppslag i Dagbladet at Leikvam har uttalt seg om Bergersens troverdighet. En side ved dette er at Leikvam var psykiater og ikke kan ha hatt den vitnepsykologiske kompetanse som er nødvendig for å vurdere troverdigheten av avgitte forklaringer.

Mer vesentlig er at det må legges til grunn at det etter dagens rettstilstand ikke er adgang til å åpne for sakkyndige, konkrete troverdighetsvurderinger som ledd i bevisførselen. Dette gjør det nødvendig med en kort redegjørelse for rettstilstanden vedrørende dette spørsmålet.

I Orderudsaken hadde forsvarerne begjært oppnevning av sakkyndig for å vurdere de siktedes personligheter. Det ble anført at en slik vurdering ”vil gi retten et bedre grunnlag for å vurdere troverdigheten av deres forklaringer.” Til dette uttalte Eidsivating lagmannsrett i beslutning 9. november 2001:

”I en utredning om rettsmedisinsk sakkyndighet i straffesaker, NOU 2001:12, står følgende på side 77 under kapitlet: ”Troverdighetsvurdering og bevisvurderinger”:
”Tradisjonelt har rettspsykiatrisk sakkyndige vært meget tilbakeholdne med å uttale seg om bevisvurderinger og personers troverdighet, da dette anses å være en oppgave for retten, og som de sakkyndige ikke har spesiell kompetanse i.”

Lagmannsretten deler de rettspsykiatriske sakkyndiges syn. Videre finner lagmannsretten at en sakkyndig vurdering, med et mandat som foreslått, vil gripe direkte inn i lagrettens bevisvurdering av sentrale bevistemær, noe som anses som prinsipielt uheldig.”

Til dette uttalte Høyesteretts kjæremålsutvalg i Rt-2001-1465:

”Utvalget har ikke innvendinger mot lagmannsrettens uttalelse om at ”...en sakkyndig vurdering, med et mandat som foreslått, vil gripe direkte inn i lagrettens bevisvurdering av sentrale bevistemær, noe som anses som prinsipielt uheldig.”

I Rt-2003-383, hvor lagmannsretten hadde avslått en begjæring om oppnevning av sakkyndig for å vurdere forklaringen fra fornærmede i en sedelighetssak, er det tilsvarende uttalt:

”Som lagmannsretten påpeker er det rettens oppgave å vurdere et vitnes troverdighet. Det betyr likevel ikke at det ikke i enkelte saker kan være behov for å oppnevne sakkyndige for bistå retten ved dens vurdering. Den foreliggende saken synes imidlertid ikke å aktualisere spørsmål som gjør vurderingen av fornærmedes troverdighet mer komplisert enn normalt i saker av denne art.

En tilsvarende problemstilling kom opp for Eidsivating lagmannsrett i den såkalte Øygardsaken. Lagmannsretten uttalte om dette spørsmålet (LE-2013-10608-1):

”Utgangspunktet må tas i det grunnleggende straffeprosessuelle prinsipp at det er lagretten – juryen – som foretar bevisvurderingen i denne straffesaken. Det er ikke anledning til bevisføring om hvordan de konkrete bevis skal vurderes.

...

Det er ikke lovens ordning at lagrettsmedlemmer trenger opplæring i bevisvurdering. Det legges til grunn at slik kunnskap er noe de fleste borgere over 21 år har lært seg gjennom livet. Det er heller ikke normalordningen i straffesaker at det gis en generell innføring i bevisvurdering, annet enn det som eventuelt tas med i en rettsbelæring.

Samtidig er det åpenbart at det ikke er noen grunn for retten til å si nei til de bidrag fra relevante fag som kan gjøre bevisvurderingen sikrere, når det er mulig. Lagmannsretten har derfor kommet til at det sakkyndige vitnet Wessel skal høres, men med klare begrensninger.

Hun gis anledning til å gi en generell redegjørelse for faget vitnepsykologi og hva man innen faget – med større eller mindre sikkerhet – vet om de faktorer som kan påvirke en vitneforklaring. Hun gis ikke anledning til å benytte eksempler fra vår sak, og det hun måtte si spesielt om unge menneskers forklaringer i sedelighetsaker må balanseres med eventuell kunnskap om andre befolkningsgruppers forklaringer i samme type sak.”

Avgjørelsen ble ikke anket.

Dagens rettstilstand kan følgelig sammenfattes slik at det kan gis generelle vitnepsykologiske redegjørelser, først og fremst for å klargjøre mulige feilkilder ved vitneforklaringer. Uttalelser om enkeltpersoners konkrete troverdighet kan ikke gis. Dette er vurderinger som hører under den dømmende rett. Ut fra dagens rettstilstand må det følgelig legges til grunn at Leikvams forklaring om Bergersens troverdighet ville ha blitt avskåret, hvis spørsmålet hadde oppstått i dag. Selv om det ikke ville ha blitt oppfattet som saksbehandlingsfeil i 1958, ut fra den manglende kunnskapen om vitnepsykologiske spørsmål på denne tiden, dreier det seg allikevel om et forhold som i dag må ses som en saksbehandlingsfeil, og som derfor må trekkes inn ved vurderingen etter strpl. § 392 andre ledd.

10.3 Manglende utsettelsesbegjæring

Det har vært reist spørsmål om når påtalemyndigheten ble kjent med Bergersens forklaring. Av større betydning er når forsvareren ble kjent med den. Bergersen forklarte seg for politiet 3. juni kl 1850, etter at saken var begynt. Det er ikke opplyst når avhøret ble avsluttet. Forsvareren har da mottatt kopi av rapporten med avhøret tidligst samme kveld, antakelig ikke før neste dag. Det kan reises spørsmål om hvilke muligheter han da hadde, med henblikk på å kontrollere holdbarheten av de til dels oppsiktsvekkende opplysningene i Bergersens forklaring som grunnlag for en effektiv krysseksaminasjon. Det kan være grunn til å undre seg

over hvorfor forsvareren ikke begjærte en kortere utsettelse med dette som begrunnelse. At Bergersens forklaring verken har medført beslutning om eller begjæring om utsettelse for å kunne kontrollere holdbarheten av hans forklaring representerer også en saksbehandlingsfeil i Torgersens disfavør. At forsvareren ikke har tatt opp spørsmålet, er ikke avgjørende. Retten skulle selv ha sørget for denne utsettelsen, jf. straffeprosessloven 1887 § 331 femte ledd.

Nesodden, 10. februar 2015

Nils Erik Lie

Vedlegg:

1. Kart fra 1958 over Oslos sentrale områder.
2. Fotografier som viser området mellom Østbanestasjonen og sjøen.
3. Politiets kart fra 1958 som viser pågripelsesstedet og områdene rundt.